

більших обсягів інформації та знань. Для студента електронний підручник з іноземної мови, крім усього зазначеного вище, надає можливість підрядкового перекладу, миттєвої перевірки правопису або прослуховування вимови нового слова. Разом з тим, збільшується можливість презентації реалій життя людей у країнах, мова якої вивчається, легко відбувається «занурення» в іноземну мову та мимовільне залучення до міжкультурної комунікації.

Висновки. З кожним роком зростає академічна мобільність студентів, все більше молоді послуговуються програмою “Work and Travel” або ж подорожують за кордон як туристи. Випускники технічного вишу все частіше співпрацюють з колегами з-за кордону. Тому використання у навчанні студентів підручників з іноземної мови з ретельно підібраними автентичними текстами, аудіо- та відеоматеріалам, чітко продуманою його структурою, видами вправ та завдань, спрямованих на розвиток комунікативних умінь, забезпечить формування культурологічної компетентності студентів та їхню готовність до вербального і невербального міжкультурного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурда М.І. Шкільний підручник як предмет педагогічного дослідження / М.І. Бурда // Директор школи. – 2000. – №6. – С. 4-5.
2. Іванова І. Сформувати інформаційне тло міжкультурної комунікації. Роль підручника з іноземної мови в оновленні змісту професійно орієнтованої освіти / І. Іванова // Іноземні мови в навч. закл.: наук-метод. журнал. – 2008. – № 4. – С.46-52.
3. Кінах Л.С. Соціокультурний підхід до викладання німецької мови як другої іноземної як засіб підвищення мотивації студентів / Л.С. Кінах, Л.Ф. Рись // Проблеми педагогічних технологій. – Луцьк. 2004. – №2 – С.114-116.
4. Ключковська І. Дослідження ефективності підручників з іноземної мови для вищих навчальних закладів / І. Ключковська // Педагогіка та психологія професійної освіти. – 2005. – № 6. – С.24-32.
5. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація / В.М. Манакін // Навчальний посібник. – К.: Академія, 2012. – 288 с.
6. Тарнопольський О.Б. Використання Інтернет-технологій у навчанні англійської мови для професійного спілкування студентів немовних спеціальностей / О.Б. Тарнопольський // Вісник Житомирського державного університету. – Випуск 53 (Серія «Педагогічні науки»). – 2010. – С.47-51.
7. Корбут О.Г. Електронний підручник як елемент освітнього середовища [Електронний ресурс] / О.Г. Корбут. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1087>. – Заголовок з екрану.

Г.Я. МАКОВСКАЯ, А.Т. ПАРХОМЕНКО. МЕЖКУЛЬТУРНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ УЧЕБНИКОВ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ ТЕХНИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ

Резюме. В статье поднимается вопрос использования межкультурной составляющей в подготовке учебников по иностранному языку для высших учебных заведений. Обращается внимание на роль и значение подготовки электронного учебника. Раскрываются сущность и функции культурологического подхода к обучению иноязычного профессионального общения студентов высших неязыковых учебных заведений с помощью учебников.

Ключевые слова: межкультурная составляющая, профессионально-ориентированный учебник, межкультурное общение, профессиональная коммуникативная компетенция, электронный учебник, культурологический подход, иноязычное профессиональное общение.

G.Y. MAKOVSKA, O.T. PARKHOMENKO. INTERCULTURAL COMPONENT OF FOREIGN LANGUAGE TEXTBOOKS FOR TECHNICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The summary. The article raises the question of intercultural component used in the preparation of foreign language textbooks for higher educational institutions. Attention is drawn to the role and importance of the electronic textbook preparation. Revealed the nature and function of the cultural approach to teaching foreign language for professional communication of non-language students using textbooks.

Key words: intercultural component, professionally-oriented textbook, intercultural communication, professional communicative competence, electronic textbook, cultural approach, professional foreign language communication.

**Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. Л.Р. Пелех.
Одержано редакцією 16.02.2017 р.**

УДК: 378. 147: [811. 111: 005. 336. 2]

Н.М. ТИШКО

ТИПОЛОГІЯ СТРАТЕГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Резюме. У статті проаналізовано науково-методичну літературу стосовно стратегій для формування професійно орієнтованої англомовної читацької компетентності (ПОАЧК) у вищих технічних навчальних закладах. Уточнено визначення ПОАЧК та проаналізовано основні її структурні елементи, а саме

© Н.М. Тишко, 2017

знання, навички та вміння. Обґрунтовано прямі навчальні та комунікативні стратегії, згідно виділених мовленнєвих навичок та вмінь. Запропоновано типологію стратегій з метою ефективного оволодіння ПОАЧК майбутніми інженерами.

Ключові слова: професійно орієнтована англомова читацька компетентність, навички і вміння, стратегії читання, майбутні інженери.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги до професійної підготовки інженера, значущість формування професійно орієнтованої англомовної читацької компетентності (ПОАЧК) у майбутніх інженерів, проблема розвитку здатності і готовності студента до користування різними комунікативними та навчальними стратегіями в процесі читання та недостатня розробленість цих питань зумовили актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На основі аналізу праць А. Шамо, Дж. О'Мейлі [10], Р. Оксфорда [11], Н.Г. Михайлової [5], Ю.В. Петровської [6], Л.В. Бондар [1] ми зробили висновок про те, що було чимало спроб класифікувати стратегії не лише для навчання читання, але й для навчання іноземної мови (ІМ) в цілому. Головними проблемами створення типології стратегій є відсутність межі між мовленнєвими вміннями та стратегіями (які спрямовані на формування саме цих вмінь), а також стратегіями та прийомами, що входять до них. Зазначимо, що не існує єдиної типології стратегій через те, що науковці беруть різні аспекти до уваги, класифікуючи їх. Це вікові особливості, врахування виду мовленнєвої діяльності, рівень володіння мовою студентами та особливості організації освітнього процесу.

Мета статті – обґрунтувати та розробити типологію стратегій для формування ПОАЧК у майбутніх інженерів.

Основні результати дослідження. Однією з практичних цілей навчання ІМ у вищих технічних навчальних закладах (ВТНЗ) є формування англомовної читацької компетентності майбутніх інженерів. Для її реалізації постає проблема визначення місця ПОАЧК у структурі англомовної комунікативної компетентності. Вона виступає як мовленнєва компетентність. На нашу думку, професійна спрямованість є невід'ємною складовою читацької компетентності. Тому *професійно орієнтовану англомовну читацьку компетентність* ми визначаємо як здатність та готовність читача знаходити, вилучати, усвідомлювати, оцінювати фахову інформацію та практично її використовувати в процесі виконання навчальної професійно орієнтованої діяльності.

Для успішного оволодіння ПОАЧК постає питання створення типології стратегій. У процесі відбору ефективних стратегій ми спиралися на класифікацію А. Шамо, оскільки до її складу входять найбільш вживані стратегії для оволодіння ІМ [10]. Нами виокремлено прямі навчальні та комунікативні компенсаторні стратегії, які, на нашу думку, є доцільними для навчання читання.

Знання про різні типи стратегій, навички та вміння їх використання у процесі читання становлять зміст стратегічної компетентності.

З огляду на наше дослідження та структуру навчально-стратегічної компетентності, важливим її складником є знання. З точки зору когнітивної психології навчальні стратегії розглядають як знання, якими можна оволодіти. До них відносимо знання студентів про їхні переваги та недоліки, які впливають на процес англомовного читання; знання про вербальні та невербальні засоби компенсації прогалин при читанні; можливі способи раціонального здійснення навчальної діяльності.

Долати дефіцит лінгвістичних, соціолінгвістичних, соціокультурних знань студентів та недостатній рівень сформованості рецептивних лексико-граматичних, мовленнєвих навичок допомагають комунікативні компенсаторні стратегії. Зокрема, до них ми відносимо стратегію "*використання ресурсів*" (Using Resources), яка запропонована А. Шамо та Дж. О'Мейлі, що передбачає використання словника та граматичного довідника. Зауважимо, що процесу навчання стратегій користування довідковими джерелами у ВТНЗ не приділяється достатньо уваги, оскільки вони повинні бути сформовані у випускників шкіл, які досягнули рівня володіння мовою B1+ [7]. Як свідчить власний досвід педагогічної діяльності не всі студенти володіють відповідними стратегіями. При обмеженій кількості годин, які виділяються у ВТНЗ на вивчення іноземної мови, цей процес стає неможливим в аудиторній роботі. Тому, вважаємо за доцільне навчати студентів стратегіям використання довідкових джерел у їхній позааудиторній самостійній роботі. До навичок використання словника та граматичного довідника ми відносимо наступні навички: визначати незнайоме слово, термін, термінологічне сполучення як частину мови; трансформувати слово в його словникову форму; вибирати правильне контекстуальне значення терміна в словнику; корегувати вибране значення слова зі змістом речення; розпізнавати складні граматичні конструкції, використовуючи довідник; визначати граматичне явище за формальними ознаками, знаходити підтвердження в граматичному довіднику; знаходити у тексті приклади граматичного явища, про яке йдеться у відповідному розділі довідника.

Слідом за Н.Д. Гальською [2] до стратегічних умінь читання, які компенсують недостатній рівень сформованості мовленнєвих вмінь, що забезпечують *повноту* розуміння, ми відносимо вміння використовувати наявні фонові знання для розуміння тексту; розуміти паралінгвістичні засоби тексту (цифри, таблиці, схеми, графіки, діаграми, гістограми, рисунки); простежувати композиційну структуру тексту. До *компенсаційних* умінь, що забезпечують *глибину* розуміння, належить вміння синтезувати власні фахові знання з отриманими у процесі читання науково-популярних та науково-технічних текстів.

Прямі навчальні стратегії пов'язані з оволодінням мовними та мовленнєвими компетентностями. У нашому дослідженні мовна компетентність корелюється з лексико-граматичними навичками читання, а

мовленнєва компетентність у читанні – з трьома групами вмінь (що забезпечують повноту, глибину розуміння тексту та вміння антиципації).

Тому, для формування згаданих вище навичок та розвитку вмінь ми виділили стратегії запам'ятовування та когнітивні стратегії.

Уточнимо когнітивні стратегії навчання читання згідно виділених нами груп мовленнєвих умінь, а саме: смислове прогнозування, вербальне порівняння, встановлення смислових зв'язків, смислова переробка тексту. Зауважимо, що їх вибір пояснюється рівнями розуміння тексту, які визначені у педагогічній психології та методиці викладання ІМ [4].

Повна класифікація текстуальних та паратекстуальних засобів, на які потрібно спиратися у процесі висування гіпотез для подальшого розвитку подій та передбачення змісту очікуваних подій (смислове прогнозування), представлена у публікації Ради Європи [3]. Для свідомого варіювання прийомом прогнозування змісту повідомлення вважаємо за доцільне, слідом за Ю.В. Петровською, обрати стратегію “побудова гіпотез” (Making Predictions) [6, 47].

Перевірка гіпотез стосовно основної теми повідомлення відбувається з опорою на ключові слова (іменники, різні форми дієслова, числівники). Підтвердження цього знаходимо у працях А. Шамо та її колег [10]. Як зазначає С.К. Фоломкіна, особливого значення набувають ключові граматичні явища, які є необхідні для розуміння як часто вживаних граматичних явищ, так і незнайомих [9, 85]. Для визначення значень незнайомих слів і засобів утворення часових форм для розуміння нових граматичних явищ доцільним є використання стратегії “словотворення” (Wordbuilding).

Для розвитку вмінь встановлення смислових зв'язків у тексті вважаємо за доцільне обрати стратегію “відновлення зв'язку” (Making Inferences). Такі прийоми як “порівняйте наступну інформацію з попередньою”, “встановіть послідовність підзаголовків” допоможуть студентів встановити послідовність подій у тексті. Визначення головних смислових частин тексту уможливується за допомогою прийомів використання різних схем оформлення інформації, що здійснюються за допомогою паратекстуальних засобів [12, 70], які є складовими стратегії “візуальне представлення” (Vizualization).

Уміння смислової переробки тексту корелюють з глибиною розуміння контексту повідомлення. Інтерпретації тексту з використанням таких прийомів як визначення ключових речень кожного абзацу, підбір ключових слів покладені в основу переказу, реферування тексту. Вищезазначені прийоми є складовими стратегії “узагальнення” (Making Summary).

До стратегій запам'ятовування відносимо стратегію “угруповання” (Grouping/classifying), ефективність використання якої була досліджена А. Шамо [10]. Застосування даної стратегії спрямоване на оптимізацію запам'ятовування нових слів та явищ граматичних, а саме: об'єднання слів близьких (синонімів) та протилежних (антонімів) за значенням, темою.

Стратегія “пошук правила” (Pattern Search) була запропонована А. Шамо та її колегами для формування активного та пасивного граматичного матеріалу. Прийом “визначте правило” пов'язаний з варіюванням різних граматичних явищ у мовленні з опорою на відоме правило. Прийом “сформулюйте власне правило” відображає здатність студента аналізувати спільні та відмінні елементи словоформ та формулювати власне правило на цій підставі.

Отже, у ході аналізу науково-методичної літератури стосовно вищезгаданих стратегій [1; 2; 6; 10; 11] нами розроблена типологія стратегій для студентів з метою ефективного оволодіння ними читацькою компетентністю. Результати аналізу ми представили у таблиці 1.

Таблиця 1

Типологія стратегій читання для оволодіння ПОАЧК

Навички та вміння читання	Прямі навчальні стратегії читання	
	Когнітивні	Запам'ятовування
Лексико-граматичні навички	Словотворення (Wordbuilding)	Пошук правила (Pattern Search) Групкування (Grouping/classifying)
Вміння використання мовної здогадки та прийомів антиципації	Побудова гіпотез (Making Predictions)	
Вміння, що забезпечують повноту розуміння	Відновлення зв'язків (Making Inferences)	
Вміння, що забезпечують глибину розуміння	Візуальне представлення (Vizualization) Узагальнення (Making Summary)	

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, в ході аналізу методичної літератури нами визначено, що однією з практичних цілей навчання ІМ у ВНЗ є формування ПОАЧК. Ми дали їй визначення та проаналізували її основні структурні компоненти, що дозволило нам обґрунтувати та розробити типологію стратегій для навчання читання майбутніх інженерів.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у розробці типології стратегій для навчання інших видів мовленнєвої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар Л.В. Методика навчання французького професійно спрямованого монологічного мовлення студентів технічних спеціальностей з урахуванням їх навчальних стилів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Леся Вікторівна Бондар. – К., 2011. – 247 с.
2. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: [пособие для учителя] / Н.Д. Гальскова. – М.: АРКТИ, 2000. – 165 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва]. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О.Б. Бігич, Н.Ф. Бориско, Г.Е. Борецька [та ін.]; за заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
5. Михайлова Н.Г. Формирование познавательных стратегий в процессе чтения иноязычных научно-учебных текстов: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.02. / Н.Г. Михайлова. – Тамбов, 2008. – 20 с.
6. Петровська Ю.В. Методика організації автономного навчання англійської мови студентів технічних спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Юлія Валеріївна Петровська. – К., 2010. – 424 с.
7. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г.С. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок, В.О. Іванішева, Л.Є. Клименко [та ін.]. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
8. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти / О.Б. Тарнопольський. – К.: Фірма "ІНКОС", 2006. – 248 с.
9. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе: учеб-метод. пособие для вузов / С.К. Фоломкина. – [2-е изд. испр.]. – М.: Высшая школа, 2005. – 225 с.
10. O' Malley J.M. Learning Strategies in Second Language Acquisition / J.M. O' Malley, A.U. Chamot. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 260 с.
11. Oxford R.L. Language learning strategies / R.L. Oxford. – Boston: Heinle and Heinle Publishers, 1990. – 343 p.

Н.Н. ТИШКО. ТИПОЛОГИЯ СТРАТЕГИЙ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ

Резюме. В статье проанализированы научно-методическую литературу относительно стратегий для формирования профессионально ориентированной англоязычной читательской компетентности (ПОАЧК) в высших технических учебных заведениях. Уточнено определение ПОАЧК и проанализированы основные ее структурные элементы, а именно знания, навыки и умения. Обоснованно прямые учебные и коммуникативные стратегии, согласно выделенных речевых навыков и умений. Предложено типологию стратегий с целью эффективного овладения ПОАЧК будущими инженерами.

Ключевые слова: профессионально ориентированная англоязычная читательская компетентность, навыки и умения, стратегии чтения, будущие инженеры.

N.N. TYSHKO. THE TYPOLOGY OF STRATEGIES FOR THE FORMATION OF PROFESSIONALLY ORIENTED ENGLISH READING COMPETENCY OF FUTURE ENGINEERS

The summary. The article analyzes the scientific and methodical literature concerning strategies for the formation of professionally oriented English reading competency in the higher technical educational institutions. Definition of professionally oriented English reading competency is given and its basic structural elements such as knowledge, skills and abilities are analyzed. Direct learning and communication strategies are characterized according to the selected speech skills. The typology of strategies for the effective mastery of professionally oriented English reading competency of future engineers is proposed.

Key words: English language professionally oriented reading competence, skills, reading strategies, future engineers.

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. В.М. Руденко.

Одержано редакцією 22.02.2017 р.